

Velikán české dogmatické teologie zemřel: nekrolog Ctirada Václava Pospíšila

Dne 18. května 2025 zemřel kněz, teolog a profesor Ctirad Václav Pospíšil, který zanechal nesmazatelnou stopu v české katolické teologii.

Narodil se 4. března 1958 v Trnavě na Slovensku, kde v té době pracoval jeho otec Ctirad Pospíšil jako obvodní lékař. Otec i matka Helena Pospíšilová rozená Ročková pocházeli z Prahy. Po dvou letech po synovi se jim narodila dcera Jana. Brzy se rodina přestěhovala do Čech, konkrétně do Lochovic na Berounsku a posléze na pražský Spořilov. Kvůli praktikování katolické víry nebylo Ctiradovi dovoleno nastoupit na gymnázium. Navštěvoval tedy Střední všeobecně vzdělávací průmyslovou školu elektrotechnickou v Praze, zaměřením silnoproud. Později mu zmíněný technický obor pomohl jasněji vyjadřovat dogmatickoteologické myšlení v názorných schématech.

Již během středoškolských studií poznal františkány a začal řeholní formaci. Po maturitě, v říjnu 1977 vstoupil do České provincie svatého Václava Řádu menších bratří a přijal řeholní jméno Václav. Protože tehdejší státní režim perzekvoval členy řeholních institutů, odvíjel se jeho život na dvou rovinách: oficiální a tajné.

Po absolvování povinné dvouleté vojenské služby pracoval v různých zaměstnáních: nejprve jako vývojový technik v ČKD Polovodiče v Praze a coby ošetřovatel v LDN Roztoky. Když jej řádoví představení poslali do Liberce, působil jako osvětlovač v divadle F. X. Šaldy a poté jako projektant elektrozařízení v podniku Montážní závody Liberec. Po přestěhování do hlavního města se uplatnil na pozici revizního technika elektrozařízení v podniku VD Stavba Praha.

Souběžně se zmíněnými zaměstnáními studoval na tajném interním studijním institutu Provincie menších bratří, později se tamtéž stal asistentem-vyučujícím. První sliby složil v květnu 1980, slavné pak v prosinci 1983. V roce 1984, po více než dvouletém vyšetřování spojeném s řadou výsledků a s několika domovními prohlídkami, byl obviněn ve věci organizování tajného teologického studia a maření státního dozoru nad církvemi. Tento tlak se nesmazatelně podepsal na jeho zdraví.

Ctirad Václav byl vysvěcen na kněze 28. února 1988 na Slovensku tajným biskupem Peterem Dubovským SJ. Svou primici sloužil v noci za

zavřenými dveřmi v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Bezdědicích na Berounsku.

Listopad 1989 znamenal jeden ze zlomových okamžiků jeho života – mohl vycestovat na svatořečení Anežky České do Říma, kde se mu dostalo pozvání studovat v zahraničí. V mezichase se dočkal prvního veřejného působení v duchovní správě po dobu pěti měsíců u farního kostela Panny Marie Sněžné v Praze.

V Římě, na papežském atheneu, dnes univerzitě Antonianum, studoval dogmatickou teologii se zvláštním zaměřením na christologii a ekleziologii. Obhájil licenciátní práci na téma Kristova poslušnost v *Listě Filipánům 2,8*, roku 1995 pak disertaci o teologii kříže u Bonaventury z Bagnoregia a získal doktorát z teologie. Během studií sloužil neokatechumenátní komunitě při farnosti S. Achille v Římě a o svátcích a prázdninách jezdil vypomáhat kněžím v arcidiecézi Milán a do různých farností v Německu.

Na začátku roku 1996 se vrátil do České republiky a byl poslán do komunity v Uherském Hradišti. V tu dobu začal vyučovat dogmatickou teologii na CMTF UP v Olomouci. Zde v roce 1997 obhájil habilitační práci a byl jmenován docentem pro zmíněný obor.

Rok 2001 byl pro něj významný ze dvou důvodů: stal se vyučujícím na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy a proběhlo úspěšné řízení k jeho jmenování profesorem, což slavnostně stvrdil prezident V. Havel v květnu následujícího roku. Záhy začal působit i na pražské Katolické teologické fakultě. V roce 2013 odešel od františkánů. Byl inkardinován do pražské arcidiecéze a vypomáhal ve farnosti Kunratice. Na třetí českou katolickou fakultu, a to v Českých Budějovicích, nastoupil na podzim 2018. Jeho akademická dráha trvala bez jednoho semestru třicet let.

Profesora Pospíšila lze bezesporu označit za geniálního a tvůrčího myslitele s jasným, logickým myšlením, propojujícím souvislosti, které dokázal srozumitelně sdělovat jak literární formou, tak svým přednášením. Dospěl k četným originálním inspiracím nejen v českém, ale i mezinárodním kontextu. Dogmatickou teologii vystavěl na dialogickém personalismu, tedy na vztahově požímané lidské osobě, jež je ukotvena ve vztazích k osobám Trojice a je v tomto smyslu Božím obrazem. Trojiční vztahy se pak zrcadlí skrze Syna v Duchu ve stvoření, jsou zdrojem i strukturou všech teologických disciplín a základem pro zdravou křesťanskou spiritualitu.

Byl nadmíru plodným spisovatelem, jenž navíc uměl mistrně pracovat s naším rodným jazykem. Celkem sepsal čtyři desítky monografií. V oblasti dogmatické teologie pokryl téměř všechna její témata. Některé publikace vycházely v nových, zrevidovaných a rozšířených vydáních. Zde uvádím ty základní: *Chalcedonský koncil v proměnách času* (2001), *Soteriologie a teologie kříže Bonaventury z Bagnoregia* (2002), *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel* (2000, 2002, 2006, 2010, 2023), *Teologie služby* (2002), *Maria – mateřská tvář Boha* (2004) a nová verze *Maria – mateřská tvář Nejvyššího* (2018), *Hermeneutika mystéria: Struktury myšlení v dogmatické teologii* (2005, 2010, letos na podzim vyjde 3. vydání), *Jako v nebi, tak i na zemi: Náčrt trinitární teologie* (2007, 2010, 2017), *Ježíš Kristus – Pravda dějin: Trojiční a christocentrická teologie dějin* (2009), *Roma locuta, causa finita?* (2018), *I řekl Bůh: Trinitární teologie stvoření* (2019, 2022), *První nikajský koncil (325–2025): Historie, teologie a přetrvávající význam* (2025) a posmrtně *Ve jménu Otce, Syna i Ducha svatého: Zřídla života, identity, svobody a smyslu* (2025). Výše zmíněné knihy o dogmatickoteologické metodě, christologii a trinitární teologii sloužily a slouží jako učební texty studentům tří našich katolických teologických fakult, jsou využívány i na Slovensku, a některé byly vydány ve víc jak tisícových nákladech.

V mezinárodním kontextu byl profesor Pospíšil velkým znalcem textů sv. Bonaventury. Z latiny přeložil jeho texty *Putování mysli do Boha* (2001, 2003) a *Breviloquium: Kompendium scholastické teologie* (2004). Hesly „Crux – Crucifixus“ a „Humilitas“ přispěl do tematického slovníku *Dizionario Bonaventuriano* (2008).

V jiných svých monografiích se zabýval dialogem s přírodními vědami, čímž vstoupil na pole fundamentální teologie: *Zápolení o naději a lidskou důstojnost: Česká katolická teologie 1850–1950 a výzvy přírodních věd v širším světovém kontextu* (2014) a nové, rozšířené vydání *Zápolení o pravdu, naději a lidskou důstojnost: Česká katolická teologie 1850–1950 a výzvy přírodních věd v širším světovém kontextu* (2017) a *Průkopníci a jejich odpůrci: Světová katolická teologie 1871–1910 a evoluční vznik-stvoření člověka* (2018). Připravil komentovanou bibliografii k dějinám české dogmatiky: *Různé podoby české trinitární teologie a pneumatologie 1800–2010* (2011, 2024).

Profesor Pospíšil dokázal reagovat na aktuální výročí a z teologického i historického pohledu zpracoval problematiku české „otazníky“: *Husovská dilemata* (2015) a rozšířená kniha *Úvod do husovských dilemat: Historie a teologie* (2020), *Masaryk iritující a fascinující* (2018) a *Zednáři, Masaryk, katolíci – trnitá cesta od nenávisti k dialogu* (2023).

V posledních letech sepsal pro Karmelitánské nakladatelství tři publikace, v nichž prezentuje vybrané novozákonní pasáže: *Božská sláva Ukřižovaného: Hymnus Filipánům 2,6–11* (2020), *Utrpení Páně podle Jana: Životodárná moc ukřižovaného Slova (Jan 18,1–19,42)* (2021) a *A Slovo se stalo tělem: Óda na radost z křesťanské víry v prologu Janova evangelia (Jan 1,1–18)* (2022). Vychází z biblické teologie a moderní exegeze, z výkladů církevních otců a středověkých teologů a následně dogmatickoteologickou reflexi propojuje se spiritualitou.

Do Pospíšilovy odborné činnosti náleží 90 příspěvků do recenzovaných sborníků, přes 400 článků v českých i zahraničních periodikách (*Studia theologica*, *Teologické texty*, *Communio*, *Theologická revue*, *Salve*, *Acta Universitatis Carolinae – Theologica*, františkánský časopis *Poutník*, *Perspektivy*, *Fermentum* – příloha *Živé teologie* a další) a přes 250 popularizačních článků, včetně internetových (jen na 170 uveřejnil *Katolický týdeník*).

Jeho editorská činnost zahrnuje jednak přípravu textů k vydání (např. *Františkánské prameny*, sborníky k výročí Oto Mádra a Jana Graubnera), jednak překlady teologických a duchovních textů z italštiny, latiny, příp. francouzštiny a angličtiny, k nimž většinou sepsal úvodní studie a komentáře. Z dlouhé řady zde uvedu: třináct dokumentů Mezinárodní teologické komise, dva dokumenty Papežské biblické komise, encykliky Lva XIII. a Pia XI., proslovy Jana XXIII. a Pavla VI. během Druhého vatikánského koncilu, *Kompéndium sociální nauky církve* a *Slovník křesťanských mystiků*.

Profesor Pospíšil byl též vynikajícím pedagogem, který dokázal zaujmout, strhnout, ale i iritovat. Jeho přednášky bych nazvala specifickým hereckým výstupem. Pro lepší názornost a zapamatování používal notovary, vtipná úsloví a příběhy ze života, jež by v souhrnu vydaly na menší brožuru.

Kromě výuky na teologických fakultách přednášel na českém Institutu františkánských studií a při mnohých jiných příležitostech po celé České republice, případně na Slovensku a na kongresech v Itálii a v Polsku. Seznam jeho přednášek dosáhl počtu 433, z nichž poslední měl ještě letos v dubnu.

Snažil se o popularizaci odborných témat pro širší veřejnost, pročež natáčel rozhovory a spolupracoval na audiovizuálních vzdělávacích programech i filmech. Vzniklo jich přes sto. Nejznámějších je dodnes využívaných sedm cyklů pořadů natočených ve studiu Rádia Proglas.

Profesor Pospíšil získal řadu ocenění od církevních, akademických i státních institucí. Byl členem vědeckých rad na zmíněných teologických fakultách, Akreditační komise Ministerstva školství České republiky, odborným poradcem Tiskového střediska ČBK, dále členem-korespondentem Mezinárodní papežské mariánské akademie, členem České sekce Evropské společnosti pro katolickou teologii a dalších grémií. Šestkrát obdržel grant od Grantové agentury České republiky. Do odborné diskuze mimo jiné vstupoval svými četnými recenzemi na monografie a články. Inicioval jednak založení odborného časopisu *Studia theologica* a popularizačního internetového časopisu *Živá teologie*, jednak digitalizaci a zpřístupnění periodik jako *Časopis katolického duchovenstva*, *Hlídky* a *Museum bohoslovců*.

Nejen právě vyjmenovanými aktivitami přispíval k obnově české katolické teologie po Druhém vatikánském koncilu, k jejímu konstituování v nové dějinné etapě a aktivně se podílel na hledání identity české katolické církve tváří v tvář soudobým společenským změnám a výzvám. Formoval novou generaci bohoslovců a laiků studujících teologii, mimo jiné tím, že vedl 28 licenciátních a disertačních prací, téměř sto diplomových a 27 bakalářských prací. Teologie mu vždy byla vědou pro život, žitou spiritualitou a výzvou k vnitřní proměně křesťana.

Mezi dlouhodobé zájmy otce Ctirada náležela paleoantropologie a historie, v nichž se skvěle orientoval. Od dětství poslouchal klasickou hudbu, snad nejvíce si zamiloval dílo skladatele L. van Beethovena. Pravidelně sportoval – v mládí hrál tenis, běhal a později jezdil na rotopedu. Hodně sledoval sportovní dění v televizi, byl vášnivým příznivcem fotbalového mužstva Slávie.

Kdybych měla vyzdvihnout jeho výrazné vlastnosti, pak by to byla pracovitost a houževnatost ve všem, do čeho se pustil. Byl cholerik, který je schopný sebereflexe, který se dokáže omluvit. Charakterizovala jej pravdivost, autenticita a věrnost v přátelstvích. Nikdy mu nechyběla vděčnost Bohu a lidem.

Nepřehlédnutelný byl jeho smysl pro humor. Ten se také stal jednou ze strategií, jak se vyrovnával s fatální diagnózou – rakovinou slinivky, která mu byla sdělena v září minulého roku. Druhou strategií bylo, že si stále stanovoval drobné cíle a úkoly, které se snažil zvládnout. Třetí strategii, ne však v pořadí, představovala jeho spiritualita. Mohu dosvědčit, že poslední měsíce představovaly završování toho, co učil a jak se snažil žít – jeho spodobování se s Kristem. V brzkých ranních hodinách páte

neděle velikonoční, ve výroční den svých řeholních slibů odešel za svým Pánem a vstoupil novým způsobem do tajemství božské Trojice, do společenství Věčné Lásky.

Pohřební mše svatá se slavila v pátek 30. května ve františkánském kostele Panny Marie Sněžné za hojné účasti kléru, věřícího lidu jak katolického, tak i z jiných církví, přátel a známých. Jeho tělo spočinulo v rodinném hrobě na pražských Olšanských hřbitovech. Slova, která si zvolil na své parte, osvětlují něco z jeho životní poutě: *Bonum certamen certavi, cursum consumavi, fidem servavi* (2 Tim 4,7).

Objem a kvalita toho, co zanechal na poli české dogmatické teologie, nemá obdobu za více než dvě stě let existence zmíněného oboru. Nebyl jen dalším teologem, ale spíše architektem a stavitelem moderní české dogmatiky po Druhém vatikánském koncilu a po pádu komunistického režimu. Jeho dílo poskytuje české církvi páteř, jazyk a systematický základ, o němž se mohou opřít i mnohé další generace. Nekrolog si dovoluji zakončit v plurálu, neboť myslím, že by se připojili i další, kteří jej znali: S vděčností a modlitbou se s otcem-bratrem Ctíradem Václavem Pospíšilem loučíme a české církvi přejeme, aby semeno Božího království, které bylo jeho prostřednictvím zaseto, přinášelo užitek časný a věčný.

Veronika Řeháková, Ph.D.
kolegyně
TF JU v Českých Budějovicích